

УДК 351.82:332.3 (477)

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2\(68\)-3](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2(68)-3)

Віра БУДЗИН

кандидат наук з фізичної культури і спорту, доцент, завідувач кафедри фізкультурно-спортивної реабілітації та спортивної медицини Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, вул. Костюшка, 11, м. Львів, Україна, 79000

ORCID: 0000-0002-4250-9695

Vira BUDZIN

Candidate of Sciences in Physical Culture And Sports, Associate Professor, Head of the Department of Physical Culture and Sports Rehabilitation and Sports Medicine, Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyj, str., Kostyushka, 11, Lviv, Ukraine, 79000

ORCID: 0000-0002-4250-9695

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЗРОСТАННЯ СУСПІЛЬНИХ ЗАГРОЗ

FORMATION AND IMPLEMENTATION OF STATE SOCIO- ECONOMIC POLICY IN THE SPHERE OF PUBLIC HEALTH AT THE CURRENT STAGE OF GROWTH OF SOCIAL THREATS

У статті визначено основні принципи системи громадського здоров'я як найбільш соціально ефективні, комплексні та стійкі способи зміцнення здоров'я населення та зниження тривалості захворювань. В останні роки проводиться активна діяльність із впровадження у систему оздоровчої профілактики мотивацію людей до ведення здорового життя. Для планування реформування системи охорони здоров'я та соціальної підтримки потрібна низка концептуальних підходів щодо збереження рівня громадського здоров'я.

З'ясовано, що глобальні проблеми, такі як зростання неінфекційних захворювань, старіння населення, зростаючі витрати на охорону здоров'я, підкреслюють важливість інвестицій у громадське здоров'я та створюють потребу в комплексних послугах системи охорони здоров'я. Досліджено новітні стратегії громадського здоров'я, раціонально орієнтовані, тобто відбувається визнання суспільством того факту, що охорона здоров'я населення лише зусиллями традиційної медицини не може забезпечити бажаних результатів дозволяє порушити питання про межі діяльності служб системи охорони здоров'я у різних секторах публічного управління та зон відповідальності за показники громадського здоров'я.

Доведено, що зростання основних показників громадського здоров'я, як найбільш соціально ефективних, комплексних та стійких способів зміцнення здоров'я населення та окремих людей, зниження тягаря хвороб, досягнення цілей сталого розвитку та загального охоплення послугами охорони здоров'я усіх верств населення є незалежним від соціального стану. В останні роки Міністерство охорони здоров'я веде активну роботу з впровадження в систему медичної профілактики модель мотивації громадян до ведення здорового способу життя.

Обґрунтовано, що для подальшого розвитку системи громадського здоров'я на національному та місцевому рівнях потрібно більше ефективності щодо охорони здоров'я населення в її окремих територіальних утвореннях пов'язаних із укрупненням закладів охорони здоров'я та створення відповідної логістики для кожного населеного пункту, що входить в громаду. Основною ціллю є вивчення основних характеристик системи громадського здоров'я та результатів її впливу на суспільне благополуччя населення.

Ключові слова: державна політика, соціально-економічна галузь, етап, реалізація, громадське здоров'я, суспільні загрози, формування, розвиток.

The article defines the main functions of the public health system as the most socially effective, comprehensive and sustainable ways of strengthening the health of the population and reducing the severity of diseases. In recent years, active work has been underway to introduce a system of motivating people to lead a healthy life into the system of medical prevention. A special place is given to individual cities as independent structural units that have great potential in this field. Planning health and social care systems requires a great deal of conceptual clarity about the public health system. Global challenges such as the rise of non-communicable diseases, aging populations, and rising health care costs are found to emphasize the importance of public health investments and create a need for comprehensive public health services. New public health strategies, rationally focused on health promotion, are proposed.

Society increasingly recognize the fact that public health protection by the efforts of medical workers alone cannot provide the desired results, which allows us to raise the issue of defining the boundaries of services in

various sectors of public administration and areas of responsibility for public health indicators. It has been proven that the growth of the main indicators of public health as the most socio-economically effective, comprehensive and sustainable ways of strengthening the health of the population and individuals, reducing the burden of diseases, achieving the goals of sustainable development and general coverage of health care services for all segments of the population, regardless of from financial support.

In recent years, the State Ministry of Health has been actively working on introducing a system of motivating people to lead a healthy lifestyle into the system of medical prevention. It is substantiated that for the further development of the public health system at the national, regional and municipal levels, more clarity is needed regarding the health care of the population in its separate territorial formations associated with the consolidation of treatment facilities and the creation of appropriate logistics for each settlement that is included to the community. The main goal is to study the main characteristics of the public health system, the public health system and the results of its application as a tool for building a public health system.

Key words: state policy, socio-economic sector, stage, implementation, public health, public threats, formation, development.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. На формування принципів громадського здоров'я в значній ступеня вплинуло те що більшість держав, що розвиваються практично не мали досвіду управління громадською системою охорони здоров'я і таким чином, були націлені на визначення пріоритетів громадської охорони здоров'я та заповненні прогалин. Також, розроблялися стратегії покращення загальної ефективності систем охорони здоров'я з широким визначенням громадського здоров'я, яке включало індивідуальну медико-соціальну допомогу, що надається населенню. Перелік принципів формування супроводжується численними механізмами оцінки та моніторингу, визначаючи пріоритети та планування для покращення послуг системи громадського здоров'я.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання проблеми та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Згідно з твердженнями сучасних дослідників охорона громадського здоров'я уособлює особливий вид діяльності, що здійснюється органами публічної влади внаслідок реалізації заходів, орієнтованих на зміцнення здоров'я, які забезпечують довголіття та гарантують медико-соціальну допомогу. У вітчизняній науці публічного управління проблемам, що виникають у сфері охорони здоров'я, приділяється особлива увага [7]. Громадське здоров'я в основному розглядається з позицій системного підходу і, відповідно, усвідомлюється, як державна соціально-гуманітарна політика у галузі охорони здоров'я.

У концепції основних принципів громадського здоров'я – профілактика захворювань, зміцнення здоров'я та підвищення рівня здоров'я пов'язані з наданням послуг, що утворюють головні напрями громадського сектору охорони здоров'я. Системні елементи відповідають за формування кадрових, фінансових та матеріально-технічних ресурсів та

наукових знань і загальний контроль реалізації державних програм. Між усіма елементами відбувається складна багатовимірна взаємодія, внаслідок якої населенню надаються якісні послуги громадської охорони здоров'я як у межах системи охорони здоров'я, так і за її межами.

Метою статті є обґрунтування формування та реалізації державної соціально-економічної політики у сфері громадського здоров'я на сучасному етапі зростання суспільних загроз.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Основні принципи громадського здоров'я засновані на конкретні цілі ВООЗ, або інших міжнародних організацій, що належать до системи охорони здоров'я населення та суспільного благополуччя. У стратегічних документах Європейського Союзу щодо Всесвітньої організації охорони здоров'я громадське здоров'я визначено як теорію та практику попередження хвороб, продовження життя та зміцнення здоров'я за допомогою організованих дій, що вживаються суспільством та державою.

Було зазначено, що системи охорони здоров'я можуть бути ефективними, якщо тільки включають потужний компонент, пов'язаний з феноменом громадського здоров'я – системи, що об'єднує зусилля та компетенції всіх структур, відомств, громадських організацій, діяльність яких впливає на здоров'я людини [1]. Необхідною умовою суспільного успіху є активна участь самих громадян як ключового елемента системи громадського здоров'я. Тому, заходи на рівні місцевого самоврядування, де можливе безпосереднє залучення громадян до сфери суспільної охорони здоров'я, мають пріоритетне значення.

Міністерство охорони здоров'я України в останні роки веде активну роботу з формування єдиної системи громадського здоров'я, цифровізації медичних послуг та об'єднання

зусиль учасників для профілактичного процесу. Протягом останніх років у багатьох регіонах держави йде пошук механізмів, що забезпечують функціонування системи громадського здоров'я, консолідацію зусиль з метою профілактики шляхом реалізації державної освіти, що не належить безпосередньо до сфери охорони здоров'я, але з урахуванням особливостей регіону. У систему медико-соціальної профілактики вбудовується виважена система стримувань і противаг, комплексно управляючи ризиками для здоров'я, більшість із яких залежить від стилю життя людини.

У державних програмах та відповідних регіональних програмах визначено досить широке коло учасників системи громадського здоров'я, що включає Департамент охорони здоров'я, Департамент освіти і науки, Департамент праці та соціальної захисту населення, спорту, культури та деякі інші галузеві департаменти обласних адміністрацій, а також органи публічної влади територіальних громад. До реалізації програм залучаються також державні органи, некомерційні організації та волонтери, наукові та освітні організації, сфера підприємництва.

Система громадського здоров'я, що вибудовується, по суті є комплексом заходів щодо спонукання населення до здорового способу життя, вибору та посилення відповідальності кожної людини за своє здоров'я. Однак, важливо враховувати, що сьогодні зосереджено значну кількість факторів, які не залежать від особистого вибору людини, що різноманітно впливають на її здоров'я і далеко виходять за рамки громадського здоров'я та системи охорони здоров'я в цілому.

Для успішного досягнення цілей програм зі зміцнення громадського здоров'я, спрямованих на підвищення якості життя і благополуччя громадян, необхідною умовою є наукова обґрунтованість і правильна організація відповідної діяльності. Це передбачає вироблення єдиної державної соціально-економічної політики у сфері громадського здоров'я. Формування та реалізація зазначеної політики та процеси визначення її пріоритетів необхідно пов'язувати з оцінкою поточної ситуації, наданням достовірних фактичних даних, а також одержанням доказової інформації.

Виконанню цього завдання у сфері громадського здоров'я може сприяти проведення систематичного опису всіх послуг, які виявляються населенню в галузі охорони здоров'я та охорони здоров'я [9]. Сьогодні питання охорони здоров'я у державі вирішуються внаслідок розподілу повноважень у цій сфері між рівнями державної влади, організаціями та

громадянами, що закріплено та регулюється законодавчо. У сучасному вітчизняному законодавстві компонент відповідальності інших секторів, крім галузі охорони здоров'я, і суспільства все ще слабко опрацьовано.

Навколо системи громадського здоров'я законодавча та нормативна база тільки формується, не закріплені нормативно визначення «громадська охорона здоров'я» та «громадське здоров'я». Стосовно останнього визначення немає однозначного розуміння, яка система чи системи відповідальні за його показники. Така ситуація склалася не лише у нас, а й у інших країнах світу, для розвитку системи громадського здоров'я потрібно велика концептуальна ясність та адаптація інструменту оцінки до сучасних умов [3]. В основі стратегії розвитку охорони здоров'я та стратегії формування здорового способу життя населення, профілактики та контролю неінфекційних захворювань повинна формуватися система соціального здоров'я населення держави.

Але сутність громадського здоров'я не повністю розкрита, не визначені повноваження, функції органів виконавчої влади та установ, що реалізують заходи у сфері зміцнення здоров'я населення [6]. Громадське здоров'я уособлює організовану функція суспільства, а у світовій практиці сформовано загальну законодавчу основу, визначальна функції та завдання більшості служб галузі охорони здоров'я, а також існує багато моделей організації громадського здоров'я, які здійснюються на державному рівні.

У структуру громадського здоров'я включені як офіційні державні органи, так і неурядові організації, добровільні організації, організації обслуговуючого сектора, асоціації громадського здоров'я та аналітичні центри. На рівні місцевого самоврядування документом стратегічного планування у галузі охорони здоров'я має стати програма зміцнення громадського здоров'я населення [2]. Дана програма повинна розроблятися з метою посилення потенціалу громадського здоров'я у створенні можливостей та формуванні між відомчого, міжсекторального механізму взаємодії всіх зацікавлених сторін як по горизонталі, так і по вертикалі з залученням спільноти для об'єднання зусиль цих структур у досягненні основних цілей.

У програмі повинні бути зазначені цілі, завдання, встановлені цільові показники, розроблений перелік заходів, визначено коло з виконавців з числа органів виконавчої влади. Співвиконавцями програми можуть бути Департамент освіти та науки, Департамент

праці та соціальної захисту населення, Департамент природокористування та охорони навколишнього середовища а також громадські організації. Співвиконавців регіональної програми можна розглядати як коло органів виконавчої влади, взаємопов'язаних у процесі обґрунтування, виробітку, прийняття та реалізації управлінських рішень у сфері громадського здоров'я, тобто як організаційну структуру громадського здоров'я, що реалізується на національному та місцевому рівнях.

Механізмами державної політики що забезпечують реалізацію встановлених законодавством та нормативно-правовими актами функцій досягнення пріоритетних цілей у сфері соціально-економічного розвитку, є програми, що реалізуються органами виконавчої влади [5]. При взаємодії та розвитку громадського здоров'я повинні співпрацювати медичні організації, органи публічної влади, суспільство жителі та засоби масової інформації а також роботодавці та їх організації.

Можливими інструментами міжвідомчого взаємодії є: затвердження нормативних та правових актів щодо напрямам взаємодії з формуванням робочих груп, розробка та прийняття положень про форму міжвідомчої взаємодії органів виконавчої влади; призначення уповноваженої посадової особи для організації, координації та забезпечення міжвідомчої взаємодії за своїм напрямом та в рамках своїх повноважень. Важливими також є розробка спільних програм із зміцнення громадського здоров'я та спільна їх координація, моніторинг та контроль реалізації.

Розробка критеріїв, що дозволяють оцінювати якість функціонування системи управління громадським здоров'ям, а також методик оцінки соціально-економічного розвитку, соціальний захист, доступність охорони здоров'я спонукає розробку наукових методів прогнозування поширення та профілактики захворювань [8]. Важливим є удосконалення якісних та кількісних параметрів прогнозування на користь громадського здоров'я, дослідження мотивації до профілактичної роботи та соціологічні дослідження, використання цифрових технологій та платформ для моніторингу здоров'я зі створенням сучасного банку даних. Реалізація зазначених механізмів дозволить комплексно підходити

до питань громадського здоров'я населення держави в цілому на сучасному етапі.

Передбачено створення центрів громадського здоров'я в у форматі структурних підрозділів медико-соціальних організацій, що надають первинну допомогу. Таким центром здоров'я та медичної профілактики міста у частині розробки програм громадського здоров'я, спрямованих на формування культури відповідального ставлення громадян до свого здоров'я, створення умов для ведення здорового способу життя є функціонально підпорядкований Центру громадського здоров'я підрозділ соціальної профілактики [4]. Для відбору медико-соціальних інституцій, у яких будуть створені зазначені центри, повинно бути проведено аудит їх діяльності.

Формулювання висновків і перспектив подальших досліджень в даному напрямку.

Основними рушійними силами трансформації системи охорони здоров'я є такі проблеми, як низька економічна та соціальна ефективність роботи закладів системи охорони здоров'я. Натомість, приватний сектор національної системи медичного страхування частково сформувався та продовжує розвиватися внаслідок її якісної реорганізації й трансформації системи обов'язкового медичного страхування. Проте система підняття рівня громадського здоров'я в Україні перебуває сьогодні в кризі, її функціонування є серйозною проблемою на сучасному етапі. Необхідно акцентувати на вдосконаленні реалізації державної соціально-економічної політики у сфері охорони здоров'я, що передбачає перелік публічних заходів, спрямованих на підвищення рівня здоров'я населення.

Громадське здоров'я є особливою сферою публічної діяльності, покликаною гарантувати право громадян на життя та здоров'я, і тому йому має бути відданий найвищий пріоритет у правовому, політичному, економічному та соціальному житті держави та громадянського суспільства. Формування принципів системи громадського здоров'я можна використовувати для пошуку механізмів вирішення поставлених завдань для підвищення рівня здоров'я громадян та відпрацювання моделі суспільно-владної взаємодії для удосконалення системи громадського охорони здоров'я.

Література:

1. Гойда Н.Г., Курділь Н.В., Вороненко В.В. Нормативно-правове забезпечення державно-приватного партнерства в охороні здоров'я України. *Запорізький медичний журнал*. 2013. № 5 (80). С. 104–108.
2. Григорович В.Р. Удосконалення управлінських механізмів державної підтримки системи охорони здоров'я в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 2. URL: <http://www.du.nauka.com.ua/?op=1&z=93> (дата звернення: 15.03.2023).

3. Державне управління реформуванням системи охорони здоров'я в Україні: навч.-наук. вид. / заг. ред. М.М. Білинської. Київ-Львів: НАДУ, 2012. 240 с.
4. Деякі питання електронної системи охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 р. № 411 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-elektronnoi-sistemi-okhoronizdorovya> (дата звернення: 15.04.2023).
5. Лехан В.М., Слабкий Г.О., Шевченко М.В. Аналіз результатів реформування системи охорони здоров'я в пілотних регіонах: позитивні наслідки, проблеми та можливі шляхи їх вирішення. *Україна. Здоров'я нації*. 2015. № 3. С. 67–86.
6. Лобас В.М., Шутов М.М., Вовк С.М. Методологія реформування систем охорони здоров'я, за кластерними підходами. *Україна. Здоров'я нації*. 2013. № 2 (26). С. 84–88.
7. Мартякова О.В., Трикоз І.В. Перспективи модернізації охорони здоров'я. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. № 4 (32). С. 23–30.
8. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 років / Міністерство охорони здоров'я України. URL: moz.gov.ua/uploads/0/691-strategiya.pdf (дата звернення: 13.03.2023).
9. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 р. № 2168-19 / Верховна Рада країни. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2168-19> (дата звернення: 03.04.2023).

References:

1. Hojda N.H., Kurdil' N.V. and Voronenko V.V. (2013), “*Normatyvno-pravove zabezpechennia derzhavno-pryvatnoho partnerstva v okhoroni zdorov'ia Ukrainy*” [“Regulatory and legal support of public-private partnership in health care of Ukraine”], *Zaporiz'kyj medychnyj zhurnal* [Medical journal of Zaporozhye], vol. 5 (80), pp. 104–108 [Ukraine]
2. Hryhorovych V.R. (2010), “*Udoskonalennia upravlins'kykh mekhanizmiv derzhavnoi pidtrymky systemy okhorony zdorov'ia v Ukraini*” [“Improving the management mechanisms of state support of the health care system in Ukraine”], *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok* [Public administration: improvement and development], vol. 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=93> [Ukraine]
3. Edited by Bilyns'koi M.M. (2012), *Derzhavne upravlinnia reformuvanniam systemy okhorony zdorov'ia v Ukraini* [Public administration of health care reform in Ukraine], educational and scientific publication, Press NADU, Kyiv-L'viv, 240 p. [Ukraine]
4. KМУ (2018), *Deiaki pytannia elektronnoi systemy okhorony zdorov'ia: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy* [Some issues of the electronic health care system], the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 25, 2018 No 411. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-elektronnoi-sistemi-okhoronizdorovya> [Ukraine]
5. Lekhan V.M., Slabkyj H.O. and Shevchenko M.V. (2015), “*Analiz rezul'tativ reformuvannia systemy okhorony zdorov'ia v pilotnykh rehionakh: pozytyvni naslidky, problemy ta mozhyvi shliakhy ikh vyrishennia*” [“Analysis of the results of health care reform in the pilot regions: positive consequences, problems and possible solutions”], journal *Україна. Здоров'я нації* [Ukraine. The health of the nation], No 3. pp. 67–86 [Ukraine]
6. Lobas V.M., Shutov M.M. and Vovk S.M. (2013), “*Metodolohiia reformuvannia system okhorony zdorov'ia, za klasternymy pidkhodamy*” [“Methodology of reforming health care systems, according to cluster approaches”], journal *Україна. Здоров'я нації* [Ukraine. The health of the nation], No 2 (26), pp. 84–88 [Ukraine]
7. Martiakova O.V. and Trykoz I.V. (2015), “*Perspektyvy modernizatsii okhorony zdorov'ia*” [“Prospects for health care modernization”], *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu* [Bulletin of Berdyansk University of Management and Business], No 4 (32), pp. 23–30 [Ukraine]
8. Ministry of Health of Ukraine (2014), *Natsional'na stratehiia reformuvannia systemy okhorony zdorov'ia v Ukraini na period 2015-2020 rokiv* [National strategy for reforming the health care system in Ukraine for the period 2015–2020], official site. URL: moz.gov.ua/uploads/0/691-strategiya.pdf [Ukraine]
9. VRU, Law of Ukraine (2017), *Pro derzhavni finansovi harantii medychnoho obsluhovuvannia naselenia* [On state financial guarantees of medical care] dated October 19, 2017 No 2168-19. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2168-19> [Ukraine]